

Список використаних джерел

1. Васильченко Л. В. Управлінська культура і компетентність керівника / Л. В. Васильченко. - Х. : Вид. група "Основа", 2007. - 176 с.
2. Карамушка Л. М. Психологія управління : навч. посіб. / Л. М. Карамушка. - К. : Міленіум, 2003. - 344 с.
3. Протасова Н. Теоретичні основи навчання державних службовців у системі підготовки та підвищення кваліфікації : навч.-метод. посіб. / Н. Протасова. - К. : Вид-во УАДУ, 2000. - 160 с.
4. Психологія діяльності та навчальний менеджмент : навч. посіб. / М. В. Артюшина, Л. М. Журавська, Л. А. Колесніченко та ін. ; за заг. ред. М. В. Артюшиної. - К. : КНЕУ, 2008. - 336 с.
5. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти : монографія / Г. В. Єльнікова, О. І. Зайченко, В. І. Маслов та ін. ; за ред. Г. В. Єльнікової. - К. ; Чернівці : Книги - XXI, 2010. - 460 с.

Світлана Москаленко,

*кандидат наук з державного управління,
начальник відділу маркетингу, організації, моніторингу
та координації управління організації фундаментальних
та прикладних досліджень НАДУ*

Державна політика забезпечення рівних прав і можливостей у контексті інтегрування концепцій гендерної рівності та соціальної справедливості

Стаття присвячена проблемам формування та реалізації державної політики забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок у контексті інтегрування концепцій гендерної рівності та соціальної справедливості.

Ключові слова: державна політика, гендерна рівність, соціальна справедливість.

The article is devoted to the problems of development and implementation of public policy of providing of equal rights and possibilities of men and women in the context of integration of conceptions of gender equality and social justice.

Key words: the public policy, the gender equality, the social justice.

Постановка проблеми. У сучасних умовах, коли відбуваються істотні зрушення в розумінні рівності потенційних можливостей жінок і чоловіків та правового забезпечення цієї рівності, неприйнятним є підхід до формування і реалізації державної політики, спрямованої на розвиток та оптимальне функціонування суспільних відносин, без урахування соціокультурних особливостей представників обох статей. Політика забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок здійснюється в контексті зростання

динаміки інновацій у всіх сферах життєдіяльності людини. Це відбувається не легко, характеризується низкою суперечностей, і все ж гендерна думка знаменує новий підхід і нове бачення суспільних перетворень, без чого неможливо забезпечити прогрес, утвердити толерантність і соціальну справедливість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гендерні особливості низки актуальних суспільних проблем першими почали досліджувати зарубіжні автори А.Дворкін, А.Девіс, Е.Кеслер-Херіс, Р.Колінз, Т. де Лауретіс, М.Меснер, Р.Печеські, Г.Рубін, Дж.Хубер, Н.Чодороу та ін. У 1990-х рр. до гендерної проблематики активно долучилися українські науковці, політичні діячі та практики В.Бондаровська, В.Зленко, І.Голубєва, І.Доцяк, О.Колісник, К.Левченко, М.Орлик, А.Пашко, М.Пірен, О.Скнар, М.Скорик, Н.Чухим, Л.Устименко, Я.Шкурко, В.Шилов, С.Яшник та ін. При цьому основою гендерних досліджень поступово ставав не просто опис відмінностей у статусах, ролях та інших аспектах життя чоловіків і жінок, а ще й аналіз влади і домінування, які утвердилися в суспільстві через гендерні ролі та відносини.

Проблеми формування і реалізації гендерної політики в Україні досліджували науковці та практики М.Богачевська-Хом'як, Т.Василевська, К.Верес, Н.Гога, Л.Гонюкова, Н.Грицяк, Р.Губань, В.Довженко, О.Іваницька, Л.Кобелянська, Л.Кормич, А.Комарова, О.Кулачек, С.Станік, Т.Мельник, С.Хрисанова та ін. Зокрема, гендерні аспекти культури державного управління описані Л.Гонюковою. Комплексне теоретико-методологічне обґрунтування державної гендерної політики як сукупності закономірностей, наукових підходів, принципів, методів, а також інституційних механізмів її формування і реалізації здійснила Н.Грицяк. Т.Мельник обґрунтувала необхідність гендерної експертизи законодавства і описала її методологічні засади, методи та науковий інструментарій. Н.Болотіна провела гендерну експертизу соціального законодавства, І.Лаврінчук - трудового.

Суттю гендерного підходу є усвідомлення того, що суспільні явища по-різному впливають на чоловіків і жінок, викликають неоднакові їх реакції. З огляду на це необхідність урахування гендерних аспектів визнають фахівці з аналізу державної політики в Україні В.Романов, О.Рудік, В.Тертичка. Відтак гендерний вимір соціальних процесів розглядається вченими як одна з ознак політичної культури, що властива активній представницькій демократії та полягає в урахуванні інтересів обох соціально-статевих груп суспільства.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, незважаючи на широкий спектр досліджень гендерної проблематики, питання формування та реалізації політики забезпечення рівних прав і можливостей у контексті інтегрування концепцій гендерної рівності та соціальної справедливості висвітлені недостатньо, тож потребують подальшого розвитку та поглибленого вивчення.

Відтак завданнями статті є визначення факторів, що впливають на сутнісний вияв гендерної політики та виокремлення складових державної

політики забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок у контексті інтегрування концепцій гендерної рівності й соціальної справедливості.

Виклад основного матеріалу. Проблема розбудови демократичного суспільства, однією з ознак якого є гендерна рівність, подолання непропорційної представленості соціальних і культурних ролей обох статей (а також уявлень про них) у різних сферах життя нині є актуальною для України. Інтеграція Української держави у світове співтовариство вимагає переосмислення місця і ролі жінок та чоловіків у суспільстві, їх рівноправної участі у всіх сферах життєдіяльності, і, зокрема, в політиці і державотворенні. Однак сучасний стан соціальних відносин у суспільстві, зміст і суть гендерних стереотипів, поширених серед населення, офіційна гендерна політика дають підстави вважати, що станеться це не скоро. Підґрунтям для такого висновку є аналіз гендерних відносин в економічній, соціальній, правовій та політичній сферах українського суспільства, а також рівень громадської свідомості, де й досі відтворюється низка глибоко вкорінених гендерних стереотипів. Стійкість гендерних стереотипів зумовлена тим, що модель гендерних відносин історично вибудовувалася таким чином, що статеві відмінності переважали над індивідуальними, якісними відмінностями в особистостях чоловіка і жінки.

Українське постколоніальне суспільство, що перебуває у стані не надто динамічної та сповненої протиріч трансформації, демонструє ряд специфічних умов, які заважають становленню паритетного суспільства. Чи не найважливішими з-поміж них є:

- відсутність політичної волі до утвердження паритетності у владних відносинах;
- брак настанов на гендерно-паритетні стосунки в масовій свідомості;
- засилля патріархальних та патріархатних стереотипів у суспільній свідомості та їх активний вплив на формування владних та суспільних відносин між громадянами країни;
- орієнтація на традиційні форми взаємовідносин в економічній сфері, коли існує усталений традиційний поділ на жіночі та чоловічі професії, заняття, форми економічної діяльності;
- притаманна постколоніальним суспільствам орієнтація на відновлене автентичне доколоніальне минуле, що, у свою чергу, формує орієнтовані на героїчне минуле домінуючі націєтворчі міфи, які не передбачають рівності та рівноправності між жінками та чоловіками;
- прагнення сильної влади ("сильної руки"), невід'ємної від урізання демократичних свобод, зокрема і в гендерному плані, що відсуває проблеми паритетності на маргінес суспільного розвитку;
- посилення свідомого опору становленню гендерно-паритетного суспільства як форма вияву конкуренції між статями в соціальному просторі сучасної України.

Не можна не погодитись із думкою науковців, які вважають, що сексуально-гендерні змагання зрештою визначають успішність і повноту буття кожної людини і є чинником формування певної специфіки владних відносин у конкретному суспільстві [1]. Відтак слід зважати на те, що відносини людських статей є асиметричними, і це суттєво диференціює їх зміст для жінки, з одного боку, і для чоловіка - з другого.

Сукупність соціальних ролей, приписуваних індивідові, передбачає певну (часто значну) відмінність між його чоловічим та жіночим варіантом, тобто певну статево-рольову (гендерну) диференціацію, яка виявляє себе в: статево-віковому поділі праці; специфіці процесів гендерної соціалізації; сімейній статевої стратифікації; особливих моделях (нормах) поведінки; розподілі реальних прав та обов'язків [2].

Процесу гармонізації гендерних відносин покликана сприяти гендерна політика - утвердження партнерства статей у визначенні і реалізації політичних цілей, завдань і методів їх досягнення в діяльності держави, політичних партій, суспільно-політичних об'єднань. Водночас у державах із низьким рівнем економічного розвитку реалізується лише одна складова гендерної рівності - формальна, коли рівні можливості у становищі прав жінок і чоловіків є закріпленими де-юре, а брак ресурсів для запровадження спеціальних заходів щодо реалізації цих положень - де-факто.

Гендерні відносини безпосередньо залежать від загального стану дотримання прав особи в державі. Особа, позбавлена чи обмежена у своїх основних правах, навіть не завжди здатна ідентифікувати в загальному ігноруванні своїх прав ознаки гендерної дискримінації. Така особа найменше сподівається на виправлення свого становища за допомогою правових засобів та механізмів [3]. Тож захист прав особи є основою гендерно чутливої політики. Одним із аспектів останньої має бути рівний захист прав особи для жінки й чоловіка.

Реалізація принципу соціальної справедливості означає встановлення антидискримінаційного порядку в суспільстві, що передбачає здійснення справедливого розподілу: діяльності; доходів; праці; соціальних благ (прав, можливостей, влади); винагород, визнань; інформації та культурних цінностей.

Найважливішим показником соціально справедливої спрямованості суспільства є характер соціальних відносин. Орієнтація на процес творення такого вільного суспільства, в якому забезпечується рівність статей, свідчить про серйозний поступ у напрямі реалізації ідеї соціальної справедливості.

Для вдосконалення політики становлення гендерної рівності в Україні передусім необхідні зусилля щодо розширення гендерно-інформаційного простору. А це передбачає постійну серйозну увагу до проблем комунікацій, адже в добу глобалізації соціальний обмін та культурні простори, що їх формує взаємодія людей, набирають кардинально інших форм. Комуніка-

ція - це притаманна людському суспільству властивість, яка полягає в забезпеченні міжлюдських стосунків, вона є невіддільним атрибутом буття соціуму та кожного індивіда. Жодна суспільна справа не можлива поза її публічним обговоренням, визнанням усім суспільством, легітимацією. Лише засобами комунікації демократично організована спільнота індивідів може досягти за допомогою дискурсу єдності або консенсусу. Дискурс є практикою комунікативних взаємин для досягнення суспільної узгодженості та соціальної злагоди, в тому числі в гендерних питаннях. Домовленість щодо норм і цінностей співіснування зміцнює засади суспільного життя. Щоб досягати своєї мети, комунікація має бути також аргументованою та раціонально обґрунтованою.

Висвітлення в засобах масової інформації правдивих даних щодо гендерного розриву в заробітній платі, пенсійному забезпеченні, затратах фізичних сил і часу в домашньому господарстві, наявності вільного часу має прислужитися справі розширення гендерно-інформаційного простору.

Серйозним викликом здійсненню ефективної гендерної політики є фрагментація та перевантаження в процесі діяльності її суб'єктів. Ця проблема є небезпечною як для державних інституцій, так і для громадських структур, адже і ті, й інші працюють в умовах досить нестабільного оточуючого середовища. Проте перші відчують на собі ще й тиск з боку ієрархічних структур у вигляді нескоординованих варіантів політики та інновацій. Тож кожного разу слід визначатися, яким чином нове поєднати з тим, що вже реалізовується. Такі узгодження і корективи є необхідними для якісного втілення ініціатив і запобігання множенню поверхових, невпорядкованих дій, що можуть знеохотити та розчарувати самих виконавців розроблених заходів гендерної політики.

Надзвичайно важливим у цьому контексті є оволодіння методикою та застосування на практиці гендерного аналізу, що являє собою процес оцінки різного впливу на чоловіків і жінок існуючих чи запропонованих програм, законодавства, державного політичного курсу в усіх сферах життя соціуму й держави. Гендерний аналіз передбачає також збирання якісної інформації і розуміння гендерних тенденцій в економіці і суспільстві, використання цих знань для виявлення потенційних проблем і пошуку шляхів їх розв'язання.

Те, яким чином зацікавлені сторони організовані та пов'язані з державою, може суттєво впливати на процес творення гендерної політики та її результати. Адже вони формують змістове наповнення основних складових стратегії забезпечення гендерної рівності: реформування соціальних інститутів для встановлення рівних прав і можливостей для жінок і чоловіків; створення прийнятних умов для економічного розвитку, у якому посилювалося б стимулювання до більш рівномірного розподілу ресурсів і участі; активні політичні дії, спрямовані на вирівнювання стійких гендерних не-

відповідностей в управлінні ресурсами та на збільшення можливостей захищати свої інтереси.

Політика забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок є активною формою діяльності соціальних суб'єктів, характерними ознаками якої є якісна своєрідність їх поведінки, що втілюється в інституціонально обособленому виді функціонування суспільних інститутів або як аспект, сторона будь-якої діяльності.

Гендерну політику не слід розуміти лише як сферу діяльності держави та владних структур. Вона має персоніфіковану природу і є складовою структури діяльності особи, що перехрещується з іншими світоглядними, моральними, правовими та психологічними векторами і характеризує її як повноцінного суб'єкта. Цей внутрішній світ людини і є однією з головних причин, що впливає на суспільну діяльність як конкретно-історична форма реалізації ініціативи та творчого потенціалу.

З іншого боку, прагнення до гендерних трансформацій - це питання не лише індивідуального визначення у процесі реалізації життєвих практик, а й вибору орієнтацій гендерного паритету, зваженого та системно усвідомленого на інституційному рівні.

При цьому необхідно орієнтуватися на те, що результатом політичної діяльності є:

- суспільні зміни, які відбуваються в різних сферах життя;
- зміни суспільно-політичних структур, державних інституцій, відносин у межах самої влади;
- зміни відносин між суб'єктами політики, між керівниками й підлеглими, які впливають на силу, обсяги, способи здійснення влади, її авторитет [4, с. 181].

У державному управлінні слід враховувати, що гендер є не лише одним із базових вимірів соціальної структури суспільства, який разом з іншими соціально-демографічними та культурними характеристиками (раса, клас, вік тощо) організує соціальну систему. Це також і колективні уявлення, завдяки яким біологічні відмінності статей переводяться на мову соціальної та культурної відмінності. Соціальне відтворення гендерної свідомості на рівні індивідів підтримує соціально-рольовий статус особистості, який визначає соціальні можливості в освіті, професійній діяльності, суспільному виробництві.

Висновки. Однією з ключових детермінант соціальної справедливості є гендерні відносини. Забезпечення гендерної рівності зумовлене інкорпорацією принципів рівних прав і можливостей у всіх сферах суспільного буття, у розбудову та функціонування державності, соціальну практику, повсякденну діяльність чоловіка і жінки, у формування гендерної культури особистості та суспільства в цілому.

Політика забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків та жінок покликана стати важливим компонентом суспільної життєдіяльності. За

свою природою вона пронизує всі сфери функціонування суспільства. Сутнісний вияв такої політики та політичної діяльності передбачає взаємодію низки факторів. Формуванню та реалізації гендерної політики мають сприяти розширення гендерно-інформаційного простору, гендерна статистика, проведення широкомасштабних просвітницьких кампаній, присвячених проблемі гендеру і соціальної відповідальності, поглиблення гендерної компетентності тощо.

Політика, спрямована на утвердження гендерної рівності як якісно специфічний спосіб активності суспільних інститутів (державних органів, партій, суспільних організацій та різного роду соціальних угруповань щодо проблем розвитку всіх сфер суспільного життя) та безпосередньої діяльності особи є невід'ємним елементом процесів історичної творчості, зокрема державотворчих процесів.

Гендерної рівноваги можна досягти узгодженими зусиллями держави і безпосередньо учасників гендерної взаємодії: жінок та чоловіків. Модель державної політики рівних прав і можливостей для чоловіків і жінок поєднує в собі кілька блоків:

- правовий, що забезпечує створення нормативно-законодавчої бази розвитку суспільства на засадах гендерної рівності та враховує суспільні зміни, необхідність внесення обґрунтованих коректив для закріплення відповідальності різних структур за дотримання чинного законодавства;

- економічний, призначення якого полягає в тому, щоб створити умови для формування механізмів гармонізації гендерних відносин;

- соціальний, що спрямований на всебічне розкриття, самореалізацію творчого соціального потенціалу жінок та чоловіків, задоволення ними соціальних потреб та інтересів, освоєння соціальних цінностей, підтримання в суспільстві соціальної цілісності;

- функціональний, що задає певні умови й системність заходів, які визначають дію правової, економічної та соціальної складових гендерної політики;

- методологічний, що дає змогу визначити узгоджені засоби для розробки та втілення в життя планів з гармонізації гендерних відносин, створення умов для соціального поступу;

- інституційний, що визначає організаційне середовище та повноваження структур, які беруть участь у формуванні та реалізації гендерної політики.

Науково обґрунтована, методологічно, економічно й організаційно забезпечена гендерна політика покликана зрівняти статусні позиції жінок та чоловіків у суспільстві, зміцнити інститут сім'ї, сприяти утвердженню нейтральних гендерних стереотипів, що посилять чинники соціальної стабільності.

Як трансформаційні процеси, що відбуваються нині в українському соціумі, так і об'єктивні потреби розвитку науки державного управління обумовлюють необхідність подальших досліджень щодо змісту і механізмів

(правових, фінансових, інформаційних, наукових, кадрових) реалізації інституційно сформованої політики забезпечення рівних прав і можливостей чоловіків і жінок.

Список використаних джерел

1. *Грабовська І.* Гендерне паритетне суспільство в Україні: соціальна утопія чи реальна перспектива? / Ірина Грабовська // Гендерний журнал "Я". - Режим доступу : <http://www.krona.org.ua/uk/ya-magazine>
2. *Кісь О.* Гендерні студії в Україні: стан, проблеми, перспективи / Оксана Кісь. - Режим доступу : <http://www.ji-magazine.lviv.ua/seminary/2000/sem17-08.htm>
3. *Оніщенко Н.* Гендерні дослідження в сучасному суспільстві: проблеми, реалії, перспективи / Н. Оніщенко, С. Береза, Л. Макаренко // Віче. - 2009. - № 17. - С. 25-28.
4. Концептуальні засади взаємодії політики й управління : навч. посіб. / авт. кол. : Е. А. Афонін, Я. В. Бережний, О. Л. Валевський та ін. ; за заг. ред. В. А. Ребкала, В. А. Шахова, В. В. Голубь, В. М. Козакова. - К. : НАДУ, 2010. - 300 с.

Людмила Паращенко,

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри управління освітою НАДУ,

директор Київського ліцею бізнесу

Проблеми застосування системного підходу в державному управлінні загальною середньою освітою України

У статті обґрунтовується, що в сучасних умовах системна реконструкція загальної середньої освіти (ЗСО) як об'єкта державного управління має здійснюватися через поєднання засобів та інструментів методології твердих систем - системного аналізу, системної динаміки Дж.Форрестера, мислєдіяльнїсної методології Г.П.Щєдровицького та методології м'яких систем П.Чєкланда.

Ключові слова: загальна середня освіта, державне управління системою загальної середньої освіти, системний підхід, м'яка методологія систем, системна динаміка.

The article was found out that in modern terms the systematic reconstruction of the general secondary education (GSE) as an object of public administration must be carried out through combination of means and instruments of methodology of hard systems - systems analysis, system dynamics of Jay Forrester, cognitive and activity methodology of G.P.Schedrovitsky, and methodology of the soft systems of P.Checkland.

Key words: general secondary education, public administration of general secondary education, systems approach, soft methodology of systems, systems dynamics.

Постановка проблеми. Становлення методології державного управління загалом і державного управління освітою зокрема в Україні ще триває і